

Interview in **OMG of Other, Me and God**
voorjaarsnummer 2022, p. 24-29.
door Henk Veltkamp met foto's van Sjaak Verboom

[Intro]

Sinds haar promotie in 1989 bij de Utrechtse hoogleraar en gnosiskenner Gilles Quispel verdiept Annine van der Meer zich in het gnostische oerchristendom, de verborgen geschiedenis van het vrouwelijk goddelijke en van vrouwen die maar al vaak uit de geschiedenis van kerk en christendom zijn weggeschreven. Zij onderzoekt oude teksten, kunst en symbolen om weer aan het licht te brengen wat ontkend, verdrongen of weggemoffeld is. Enkele van haar boeken: *Van Venus tot Madonna*, *Van Sophia tot Maria*, *De zwarte Madonna van oer- tot eindtijd* en *Vrouw Holle en de verborgen wijsheid in sprookjes*. Haar laatste boek is *Maria Magdalena ontsluit Verborgen bronnen herstellen haar geschonden beeld* (2021).

Annine, wat vind je in de oudste lagen van je kindergeheugen als herinnering, beeld of gevoel bij 'God'?

Het Mariabeeld op mijn kinderkamer. Gehavend en geblutst staat het nog altijd hier in huis. Met dikwijls een kaarsje ervoor, want ik zoek continu verbinding, inspiratie, kracht en ruimte om tot de waarheid te komen.

Hoe voelt die oudste religieuze laag?

Heel veilig. Rustig ook. Niet dat ik direct contact met Maria zocht, maar ze was er gewoon, als een moeder.

Welke rol speelde religie in jouw gezin van herkomst?

Heel belangrijk, evenals de kerk. Al jong zat ik op het kerkkoor. Mijn liefde voor muziek is in de kerk geboren. Vanaf mijn tienertijd voerden we ook echt religieuze gesprekken, vooral met mijn vader die wist van de hoed en de rand. Als oudste van vier kinderen voelde ik me toen, net als later, vaak een buitenbeentje. Dan vroeg ik me af: ben ik soms verdwaald, wat doe ik hier eigenlijk?

Ergens zeg je: “Als kind heb ik geleden. Dat lag niet aan mijn ouders, maar aan een soort hunkering naar iets wat ik niet kon beschrijven.” Kun je die hunkering benoemen in de taal waarover je nu beschikt?

Ik hunkerde naar een volledig beeld, het totale plaatje van alles, want ik kende voor mijn gevoel niet meer dan een paar losse stukjes. Al jong stelde ik mijzelf levensvragen. Waar kom ik vandaan? Wat heb ik hier te zoeken? Wat is mijn plaats in het geheel? Wat is mijn taak, waar leef ik voor? Pas veel later kwam ik daar stap voor stap achter. Wel had ik al heel jong een onbewust weten: érgens in het verborgene moet het antwoord op al mijn vragen liggen. Daarom ben ik ook altijd zo in religie, theologie en esoterie geïnteresseerd geweest, vanuit een vertrouwend weten dat ik daarin antwoorden zou vinden.

Wanneer kwamen je eerste twijfels aan het geloof dat je van huis uit meekreeg?

Als gymnasiaste ging ik wekelijks uit eigen vrije keuze naar de mis, waar we in die toen nog volle kerk de Geloofsbelijdenis opdreunden: *Ik geloof in God de Almachtige Vader, schepper van hemel en aarde...* Dan bedacht ik hoe ik bij elke zinsnede daarvan mijn vragen had. Hozoo almachtige Vader? Waar is het vrouwelijke? Wat is de Drie-eenheid? En ga zo maar door.

Kon je met die vragen ergens terecht?

Ik kwam toen vaak bij de Zusters van Bethanië. Met één van hen had ik een hartelijke contact. Maar op een diepere en universele laag bracht mij de componiste Tera de Marez Oyens. Zij bracht mij in aanraking met het Soefisme, en met haar had ik mijn eerste meditatie-ervaring.

Je ging geschiedenis studeren, zoals je zelf zegt: “omdat ik wérkelijk wilde weten waarom ik hier ben en waarom het gaat op deze wereld.” Heb je dat daar gevonden?

Nee, echt niet. Ik was ook liever direct naar theologie gegaan. Maar mijn vader zei: “In de kerk is voor jou als katholieke vrouw geen toekomst.” Dus werd het geschiedenis.

Wanneer sprong de vonk van theologie echt over?

Ik bezocht als jonge studente een lezing van professor Gilles Quispel over de Zwarte Madonna. Hij sprak over de kennis van het hart, en over de kwaliteiten van het goddelijk-vrouwelijke. Eindelijk, dacht ik, iemand die mij écht verder kan helpen! Terwijl ik nog braaf de geschiedeniscolleges bleef volgen, lag mijn hart sindsdien bij theologie en gnosis.

Wat raakte je zo in Gilles Quispel?

Zijn diepe overtuiging dat gnosis *weten* is, een ander, dieper en innerlijk weten dan ik vanuit de kerk of de wetenschap kende. Dat sprak mij zeer aan, evenals zijn vanzelfsprekende autoriteit. Hij liet mij zien hoe mijn traditionele Mariabeeld door de kerk geconstrueerd is: de gehoorzame onderworpen, die met gebogen hoofd zwijsend doet wat haar wordt opgedragen. Hoe dat een veel ouder beeld verdrongen heeft, nog te herkennen in de zwarte Madonna: een Maria niet met een licht maar een donker gelaat, een Maria, die niet ondergeschikt is maar gelijkwaardig, de donkere Moeder van de Aarde. Later in de gnosis vond ik een Godsbeeld, waarin het mannelijke én vrouwelijke hand in hand gaan, met elkaar in evenwicht. Dat was een eyeopener. In de oude Hebreeuwse traditie en de latere gnostische traditie die daaruit voortkomt, is God de Vader samen met God de Moeder en die gelijkwaardigheid spiegelt zich op aarde in de verhouding tussen Jezus en Maria Magdalena.

Al je latere onderzoek begon dus in zekere zin bij Quispel.

Ja. Ook wat Jezus betreft.

Waarin bijvoorbeeld?

Jezus' woord: "Het Koninkrijk is in je, én is buiten je." Quispel leerde mij die kernwoorden te verstaan, stap voor stap, als kennis van het hart, als gnosis of innerlijk weten. God zij gedankt!

Je vertelt ergens dat je een dominante vader had en tot tweemaal toe met een dominante man getrouwd geweest bent. Wat heeft dat met jou gedaan?

Los van mijn studies heb ik toch wel een moeilijk leven gehad. Eigenlijk heb ik het huwelijksleven van mijn ouders herleefd, door mij te onderschikken en mijzelf weg te cijferen. Ook al heb ik in die tijd, met twee jonge kinderen, wel kunnen promoveren! Maar nu ben ik in de fase van vergeving, en kan ik zien hoe ook die dominante echtgenoten mij op een punt gebracht hebben waarna ik zelfstandig verder kon gaan, en hoezeer dat – met alle schade, schande en kleerscheuren – levenslessen zijn geweest. Ook hierdoor heb ik leren zien hoe de weg van Jezus een weg van licht, liefde en vergeving is.

Heb je een favoriet Bijbelverhaal, of een favoriete tekst uit de zogenaamde apocriefe geschriften?

Nee, dat niet. Mij boeit veel meer de vraag – en daar heb ik mijn leven aan gewijd – naar het totale beeld, het complete plaatje, de achtergrond die mij ál die verhalen, teksten, spreuken en woorden doen verstaan. Mij, als modern mens van nú, want dat is voor mij wezenlijk. Het gaat hier, ontdekte ik, om universele kennis van alle tijden en alle plaatsen. Maar ons kennen daarvan is versluiert geraakt door alles wat daar omheen is geweven. Mijn werk is dus gericht op óntsluieren, opdat wij ons weer kunnen openen voor de universele wijsheid van die oude teksten. Om de betekenis ervan te kunnen bevatten, voor nu en de toekomst. Want ik ben er diep van overtuigd hoezeer ook wij, mensen van nu, die universele kennis nodig hebben. Om Mens te kunnen zijn, met een hoofdletter. Kinderen van het Licht, omdat wij in onze ziel het Licht in ons dragen.

Heeft in jouw visie de christelijke kerk ergens een verkeerde afslag genomen?

Zeker, al heel vroeg. Ik betreur het zeer dat de kerk de weg gegaan is van Petrus en Paulus, en daarbij het spoor van de Hebreeuwse christenen, zeg maar de Jeruzalemse kerk van Jacobus,

heeft verlaten. Doodzonde, want daar werd een héél aards, *down-to-earth* christendom gepraktiseerd. Dat ben ik nu ook weer hélemaal tegengekomen in dat Evangelie van de Geliefde Metgezel, Maria Magdalena, of zoals ik haar liever noem Miryam de Migdala, wat ‘de torenhoog verhevene’ betekent. Die lijdende Christus van de kerk, voor onze zonden gestorven, dat zagen de Hebreeuwse christenen echt anders. En ik inmiddels ook. Miryam de Migdala noemt Jesjua, Jezus, in haar geschrift ook nooit zoon van God, maar zoon van de Mens. Jezus zou, daar ben ik van overtuigd, absoluut niet als Godmens verheerlijkt willen worden. Hij heeft (*spreekt met nadruk*) geen *leer* gebracht, maar een *weg* gewezen! Waarvan de essentie een innerlijk proces is: word je bewust van het Licht *in* je en *buiten* je. “Het Koninkrijk is *in* u, en het is *buiten* u.”

Wat heb je met Maria Magdalena?

Zij is voor mij een wegwijzer of gids. In haar ontsluit zich voor mij een diepere 21^e eeuwse waarheid, waarin ik mij door haar geleid voel. Die waarheid heeft grote betekenis voor onze tijd. Wat is haar, in en buiten de kerk, veel onrecht aangedaan!

Kun je een voorbeeld noemen?

Volgens Lucas 7 stort een naamloze vrouw, zondares genoemd (mannen blijken dan al snel aan een prostituee te denken) haar tranen over Jezus’ voeten en zalft die met olie (volgens Mattheüs en Marcus zalft zij zijn hoofd, niet zijn voeten.) Deze naamloze vrouw werd en wordt vaak vereenzelvigd met Maria Magdalena uit Lucas 8, bij wie Jezus zeven boze uitdreef. Voor mij is dat geheimtaal voor de zevenvoudige inwijding die Jezus haar gaf in de mysteriën van zijn Weg. Maar door die kwalijke identificatie roept de naam Maria Magdalena zowel in kerk als kunst dus nog steeds de reactie op: o, die hoer. Zo wordt ze miskend als wie ze was: Jezus’ trouwste metgezel, zielsverwante en de door hem aangewezen leidster van de mensen van De Weg.

Wat zijn je bronnen voor dat laatste?

In 1896 werd in Caïro een mogelijk uit Boven-Egypte afkomstige oude Koptische vertaling ontdekt van een Grieks origineel, *Het Evangelie van Maria Magdalena*. Later, in 1945, werden in een kruik bij Nag Hammadi in Boven-Egypte opnieuw vroeg-christelijke geschriften ontdekt, met nieuwe informatie over Maria Magdalena. Maar daarnaast baseer ik mij in *Maria Magdalena ontsluit* vooral op een nog veel ouder evangelie dat pas in 2010 openbaar is gemaakt in Frankrijk. Volgens de vertaalster, Jehanne de Quillan, zou dit *Evangelie van Miryam de Migdala* al vóór het midden van de eerste eeuw vanuit Alexandrië naar de Franse Languedoc zijn gebracht en daar in de 12^e eeuw uit het Grieks in het Occitaans zijn vertaald. In mijn boek vergelijk ik deze tekst vers voor vers met het vierde evangelie uit de Bijbel, en kom tot de conclusie dat niet Johannes, maar Maria de oorspronkelijke auteur van de oerversie van dit geschrift is geweest.

Vind je het wetenschappelijk verantwoord om je te baseren op een tekst die je alleen in vertaling kent, en waarvan je nooit ook maar een fotokopie heb gezien?

Ach, dat interesseert mij niet zoveel meer. Als wetenschapper heb ik inmiddels mijn voelhorens ontwikkeld, en die zeggen mij intuïtief dat deze tekst zuiver is. Voor mij is dit een indringend getuigenis over wat ik zie als het grote drama van de kerk: hoe vrouwelijke leiders zijn weggeschreven en zwart gemaakt en hoe de oorspronkelijke Hebreeuwse boodschap van

Jezus en Maria de Migdala werd verdraaid en vergriekst. Van de mens Jezus werd een Godmens gemaakt. Maagdelijke geboorte, erfzonde, Jezus' lijden voor onze zonden en ga zo maar door: van alles is er bij gesleept wat er oorspronkelijk niet bij hoort. Met als gevolg dat wij mensen op een dwaalspoor van schuld, boete en zonde zijn gebracht. En wij vrouwen al helemaal!

Voor wie meer wil weten:

<https://www.pansophia-press.nl/a-62313067/boeken-van-pansophia-press/maria-magdalen-ontsluierd-2021/>

<https://www.kunstgeschiedenisacademie.nl/lezingencyclus-annine-van-der-meer-over-maria-magdalen-ontsluierd/>.

